

ERIC FRATTINI

KGB

FANTOMELE DIN LUBIANKA

Traducere din limba spaniolă de
ANA CRISTINA POPA

FANTOMELE DIN LUBIANKA

Culoarele lungi și reci ale fostei fortărețe a spionajului rusesc păstrează încă aceeași tăcere mormântală. Azi, doar funcționari gârboviți și foștii operativi retrași demult din focul evenimentelor mai tulbura liniștea stabilimentului, în jurul unui samovar aburind, depănând istorii pe care însăși Istoria s-a hotărât să le uite.

De la Lavrenti Beria și până la Iuri Andropov, Lubianka a însemnat ceva mai mult decât o impunătoare clădire din centrul Moscovei, după spusele unora chiar cea mai înaltă... Nu de alta, dar de la subsolul acesteia se putea vedea atât de lin drumul către Siberia.

Adesea comparată cu un simbol, o forță, temniță a sufletelor sau tărâm al celor mai groaznice suplicii — așa cum a fost descrisă de dramatic de chiar Aleksandr Solzhenitsyn —, frumoasa clădire în stil neo-baroc s-a transformat permanent. Construită în jurul anului 1897 de arhitectul rus Alexander V. Ivanov pentru cea mai mare companie de asigurări rusească, a devenit după 1918 închisoare și sediul al poliției politice. Ulterior a reprezentat de fapt nucleul în care cea mai teribilă organizație a secolului XX a jucat lumea pe degete: K.G.B.

De la etajul 3, acolo unde își aveau birourile directorii spionajului sovietic, se putea vedea cel mai bine statuia lui Felix Djerjinski, arhitectul serviciilor secrete bolșevice, transformate în timp, în cele mai de temute arme ale regimului sovietic. Iron Felix, revoluționarul de serviciu ce a câștigat încredere lui Lenin din chiar primele momente ale involburatei toamne din 1918, a construit o instituție ce peste ani a supraviețuit însăși regimului politic care l-a apărât.

Preluând puterea în Rusia ca o societate clandestină, cu rădăcini puternice în fosta Ohrană țaristă, noul guvern sovietic de după 1918 a realizat dezavantajul ce-l avea în fața marilor puteri de la acea vreme. Punând bazele C.E.K.A., Lenin a încercat permanent să monitorizeze

interesele strategice ale Marii Britanii, Germaniei, Franței și Italiei. Fiecare dintre aceste țări se aflau într-o perioadă de formare, incipientă a structurării propriilor servicii secrete, în scurt timp Rusia reușind deja infiltrarea unor agenți în poziții guvernamentale cheie ale statelor țintă, de unde să poată obține atât de indispensabile secrete militare și economice ce fundamentau politica lor externă.

Până la mijlocul anilor 30, Statele Unite au fost plasate într-un con de umbră, într-o sferă de interes periferică, comparabilă cu ardoarea sovieticilor de a ști tot ce mișcă în cancelariile principalelor puteri europene. Odată însă cu declanșarea Războiului Rece, punctele de atracție pentru spionajul sovietic au devenit S.U.A. și Marea Britanie, țări de altfel în care au fost repurtate adevărate performanțe în materie de plasare a unor cârtițe sau de recrutare a unor agenți dubli. Cazurile Cambridge Five, Robert Hanssen sau Aldrich Ames fac încă deliciul prelegerilor pe teme de intelligence.

Războiul Rece sau Războiul Ideologiilor a reprezentat vreme de o jumătate de secol, confruntarea dintre cele două sisteme social politice diferite: democrația de tip occidental și totalitarismul de tip sovietic. Anii de după cel de-al doilea război mondial s-au remarcat nu numai prin începutul Războiului Rece: în timp ce țări devastate sau înfrânte în război se reconstruiau, apăreau noi națiuni și alianțe. Aceste schimbări au condus la apariția unor noi structuri de securitate, inclusiv acelea care vor avea o importanță deosebită pe arena internațională a informațiilor. Unele vor opera în primele linii ale Războiului Rece, altele vor juca un rol semnificativ în formularea și aplicarea politicii externe și de apărare a statelor lor.

Activitatea serviciilor secrete ruse a suferit o extraordinară metamorfoză. Începând cu anul 1945, obiectivul prioritar l-au constituit secretele atomice și punerea la punct a strategiei nucleare. Apoi accentul a fost mutat pe avioane și rachete, iar ulterior pe tehnica navală și submarină. Echilibrul nuclear a provocat o schimbare de atitudine, accentul principal punându-se pe obținerea

secretelor diplomatice și a celor referitoare la forțele convenționale ori pe activitatea laboratoarelor unde se experimentau armele biologice.

Spionajul a căpătat un nou impuls, mai ales datorită faptului că, în condițiile războiului atomic, marja de avertizare a devenit mult mai redusă. Aceasta a impus plasarea de spioni cât mai sus în ierarhia statelor rivale. Pe de altă parte, spionajul aerian care, prin sateliții și avioanele spion au furnizat tot mai multe detalii despre activitățile militare ale adversarilor, a impus analizarea și interpretarea acestora până la cele mai mici detalii prin oameni de cea mai înaltă specializare. De la începutul Războiului Rece, temperatura pe frontul agenților secreți a crescut neconținut, aproape până la punctul de fierbere.

În Uniunea Sovietică, odată cu elaborarea noi linii de partid, în activitatea structurilor informative secrete sovietice s-au produs mutații profunde în structura și activitatea lor, acestea fiind restructurate. Noii conducători ai partidului și statului sovietic (după moartea lui Stalin) au încercat să limiteze puterea serviciilor secrete, ca poliție politică. Aceste acțiuni au însemnat mai degrabă o destalinizare a structurilor de intelligence, și nu o democratizare a acestora.

Caracterul serviciilor de informații și de securitate s-a extins de la URSS la țările satelit. Predomina o strânsă colaborare între serviciile din țările care făceau parte din Tratatul de la Varșovia, indispensabile stabilității întregului ansamblu. Pe întreaga perioadă a anilor dominanți ai comunismului în Europa de Est, KGB și-a dezvoltat și sedimentat o legătura strânsă și neînțetată cu serviciile de securitate și de informații ale regimurilor totalitare ale Europei Răsăritene, însă relațiile se schimbaseră de-a lungul anilor.

Dacă la începutul anilor '50, potrivit unui studiu secret al CIA, KGB exercita un control aproape total asupra acestor servicii, iar cetățenii sovietici ocupau adesea poziții cheie în acestea, la începutul deceniului 6, serviciile secrete ruse au devenit foarte liberale în transmiterea

informațiilor de interes pentru serviciile de informații partenere. Pe la mijlocul anilor '70 acestea operau cu un grad mai mare de independență, relațiile devenind mai mult un mecanism consultativ, așa cum sovieticii pretinseseră întotdeauna că ar fi. Niciodată însă ei nu au renunțat la a-și păstra neclintită teoria conform căreia un rus una gândește, alta vorbește și cu totul altceva va face. Teorie care însă în câteva cazuri a dat greș, fiind de notoritate agenții sovietici ce au defectat către Occident, amintind aici doar câteva exemple: Anatoli Golitsyn, Yuri Nosenko, Oleg Kalugin, Oleg Gordievsky.

Începând cu Opricina lui Ivan cel Groaznic și Ohrana țaristă, continuând cu temuta CEKA a lui Felix Djerjinski, devenind prin restructurări succesive — GPU, OGPU, NKVD, MGB — KGB sovietic, Rusia și-a impus dominația pe frontul secret, evidențiindu-se prin numeroase metode și practici inovatoare în domeniu, aplicate în cadrul unor operațiuni minuțios concepute, care au creat un adevărat mit în jurul serviciilor sale secrete.

Imaginea lui Felix nu a dispărut vreodată din sufletele agenților secreți. Deși mulți s-au lăudat că odată cu detronarea statuii acestuia din fața imobilului Lublyankăi (restitutio in integrum la chiar câteva zile după desemnarea lui Putin ca președinte al Federației Ruse) va dispărea și spiritul acestuia. Ce greșală enormă! În spatele fațadei totul a rămas neschimbat. Înainte de puci, KGB se află măcar sub coordonarea, sau cel puțin, supravegherea partidului. Noul KGB a devenit însă o forță politică independentă care a început să-și apere propriile interese. Cu noua lor mască, serviciile secrete ruse s-au metamorfozat într-o instituție ce s-a plasat discret deasupra puterilor și organelor decizionale cele mai înalte.

De la mari companii, concernuri sau holdinguri, pâna la multinaționale de pretutindeni deja globalizate, de la simple o.n.g.-uri până la veritabile centre de putere, în fiecare dintre acestea vom regăsi, mai devreme sau mai târziu, dar inevitabil, una dintre... fantomele din Lubianka.

Cosmetizările de fațadă, sau după o expresie mai elevată, adaptarea la noile condiții impuse de regimul democratic, sunt de domeniul evidenței. Sovieticii au plecat pentru a rămâne, opina în tezele sale Jean François-Deniau, referindu-se desigur la mijloacele folosite în continuare de serviciile secrete ruse în revitalizarea sistemului politic cangrenat de birocrăția kremlinistă și a unei economii muribunde.

Apreciat mai mereu ca fiind cel mai agresiv și mai profesionist dintre toate serviciile secrete, KGB a știut întotdeauna să se concentreze pe obiective precise și clare. Modern și inovator mai mereu, nu doar în concepție, ci și în acțiune, suplu în structuri, dotat cu mijloace tehnice de ultimă generație, agrenajul de spionaj rus și-a păstrat permanent spiritul dominant, constând din profunzime, perseverență și profesionalism dus, câteodată, până la perfecțiune. Totul înconjurat de platoșa unui patriotism de nezdruncinat.

Tiberiu Troncotă
Bistrița,
aprilie 2008

Silviei și lui Hugo, cei mai importanți pentru mine...
Mamei mele, pentru că mi-a arătat importanța cititului...

INTRODUCERE

Încă din 1917, în momentul triumfului Revoluției Bolșeviste¹, Uniunea Sovietică de atunci și Federația Rusă de acum, au experimentat schimbări profunde atât în politica internă cât și în cea externă. De la Lenin la Putin, conducătorii Rusiei au încercat să conducă prin represiune și folosind serviciile lor secrete ca o armă în plus pentru a-și conduce supușii.

Ceka, OGPU, GPU, NKVD și KGB au fost servicii de securitate create cu unicul scop de a-i controla pe cetățeni. KGB sau Comitetul Pentru Securitatea Statului, este, fără nicio îndoială, nu numai un fenomen social al lumii spionajului dar și al istoriei contemporane. Atunci când KGB a fost desființat când purta numele de „Centrul“ de către președintele Boris Elțin, după 37 de ani de dominare (din martie 1954 până în octombrie 1991) nume cu care era cunoscut spionajul sovietic, dispărea unul dintre cele mai bune aparate de control al societății însăși. Timp de mulți ani, KGB a controlat artele, științele, literatura, educația, presa, religia și, de ce să nu o spunem, forțele armate, politica și chiar Partidul Comunist.

Nimic nu se mișca între granițele marii URSS fără știința KGB. „Conceptul științific al dictaturii nu înseamnă mai mult sau mai puțin decât o putere fără limite care să se bazeze direct pe forță, care să nu fie delimitată, care să nu fie oprită de nicio lege sau de nicio regulă absolută.

¹ **Revoluția rusă din 1917** a fost o mișcare politică și socială în Rusia pe parcursul anului 1917, care a dus ulterior la constituirea Uniunii Sovietice. Revoluția a avut două faze distincte. Prima a fost cea a Revoluției din Februarie 1917 și care a înlăturat autocratia ultimului țar, Nicolae al II-lea al Rusiei, creând o republică democrată și liberală. A doua fază o reprezintă Revoluția din Octombrie, de fapt un puci în care la Petrograd, bolșevicii sub comanda lui Vladimir Ilici Lenin au acaparat puterea prin forță militară de la Guvernul provizoriu socialist al lui Alexandr Kerenski.

Niciun alt lucru decât acesta“ scria însuși Lenin în 1920. Dar, în mod sigur, aceasta va fi cea mai bună definiție a ceea ce va deveni KGB sau, mai bine zis, ce a fost lăsat să devină, la treizecișipatru de ani după fraza lui Lenin.

În timpul anilor'60 și până la finele Războiului Rece, KGB a fost o forță primordială prin care liderii Partidului Comunist al Uniunii Sovietice își mențineau dictatura asupra poporului sovietic, exportând respectiva dictatură în așa-numitele țări-satelit. Represiunile exercitate de către Uniunea Sovietică în Germania în iunie 1953, în Ungaria în 1956 și în Cehoslovacia în 1968 au fost în parte proiectate și executate de către puternicul KGB iar câțiva din protagoniștii lui ridicați la rangul maxim al elitei sovietice, cum este cazul lui Iuri Andropov², președinte al KGB (mai 1967-mai 1982), care a devenit ulterior conducătorul suprem al URSS după moartea lui Leonid Brejnev³.

Ivan Alexandrovici Serov, primul președinte al KGB, a obținut îndoielnica onoare de a fi poreclit „Călăul din Ungaria“ din cauza represiunii exercitate asupra liderilor „Revoltei Ungare“⁴ din 1956.

² **Iuri Vladimirovici Andropov** (2 iunie (stil vechi) = 15 iunie (stil nou) 1914 — 9 februarie 1984) a fost un politician sovietic, șef al KGB, secretar general al PCUS din 12 noiembrie 1982 până la moarte, timp de doar șaisprezece luni.

³ **Leonid Ilici Brejnev** (19 decembrie 1906 — 10 noiembrie 1982) a fost conducătorul efectiv al Uniunii Sovietice din 1964 până în 1982, în calitate de Secretar General al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, precum și, între 1960 și 1964 și între 1977 și 1982, președinte al Prezidiului Sovietului Suprem (șef al statului). Ca șef al statului a promovat o politică rigidă, ceea ce a dus la o politică de stagnare a vieții economice și sociale.

⁴ **Revoluția Ungară din 1956** împotriva dictaturii bolșevice și a ocupației sovietice (în maghiară *forradalom és szabadságharc*) a început în ziua de 23 octombrie. Sătui de conducerea lui Mátyás Rákosi, studenții au început cu o demonstrație pașnică, care s-a transformat în revoluție violentă care s-a sfârșit printr-un masacru comis de trupele sovietice în 10 — 11 noiembrie 1956.

Operațiunile realizate de către KGB în timpul Războiului Rece au demonstrat clar că serviciul de spionaj era într-adevăr „spada și scutul“ (simbolul KGB) partidului. O organizație care deservea atât Statul sovietic cât și Partidul Comunist dar și pe liderii ambelor grupuri. „Spada este mijlocul prin care conducătorii sovietici își impun voința. Scutul este simbolul care îi protejează de dușmanii lor“ a scris specialistul în serviciile de spionaj ale Uniunii Sovietice, John Barrow.

Caracteristicile care diferențiau KGB de alte servicii de spionaj, cum ar fi CIA, MI6 și chiar Mossad-ul israelian erau extraordinara dependență de oligarhia partidului și de forța și protecția pe care acesta o conferea KGB însuși, motiv pentru care liderii politici ai fostei URSS i-au dăruit KGB îndeajuns de multe mijloace, puteri și responsabilități pentru a crea un „Stat înăuntrul altui Stat“ deoarece asta a fost KGB în anii conducerii sovietice.

Dar istoria, acum cunoscută, a KGB, în multe ocazii a presupus un pericol inclusiv pentru aceiași lideri care au ajutat la crearea unui monstru precum spionajul sovietic și care, în mai mult de o ocazie, s-a întors împotriva lor. De exemplu, în 1964, KGB a sabotat o importantă inițiativă sovietică sub forma unei apropieri de Germania Occidentală, care a dus la căderea lui Nikita Hrușciov; sau în 1991, când Vladimir Alexandrovici Kriuciov, președintele de atunci al KGB (august 1988-august 1991), a decis să sprijine grupul de conspiratori care intenționau să realizeze o lovitură de stat împotriva președintelui Mihail Gorbaciov pentru a opri reformele inițiate de acesta, fapt ce a dus la dispariția Uniunii Sovietice și nașterea Federației Ruse.

În ciuda acestor lucruri, relațiile între Kremlin și KGB au continuat să fie foarte strânse și, în multe ocazii, s-a ajuns să se spună că nu se știa foarte bine dacă „KGB servea Kremlinul sau Kremlinul KGB“. Atunci când ambițiile puterii sovietice erau oprite în străinătate, KGB marea operațiunile de spionaj în străinătate; atunci când apărea o nemulțumire profundă și disensiune în cadrul populației sau sectoarele acesteia împotriva regimului,

KGB mărea represiunile împotriva chiar acelor sectoare prin execuții, torturi sau, în cele mai bune cazuri, exportări în Gulaguri.

KGB a organizat o rețea imensă de informatori și denunțatori care se întindea până la cele mai îndepărtate margini ale societății sovietice. Agenții săi erau infiltrați din Statul Major al Forțelor Armate până la cel mai umil sat din Siberia. Totul și toți erau controlați. Agenții KGB supravegheau persoanele, familiile, prietenii acestora cât și pe dușmani. Echipele de supraveghere electronică supravegheau și protejau comunicațiile conducătorilor țării și ai partidului. KGB supraveghea, cu ajutorul Gărzii Granițelor, suprafața granițelor terestre și maritime de aproape 67.000 de kilometri.

KGB supraveghea economia și ancheta infracțiunile economice grave cum ar fi „planificarea incorectă“ sau „dezorganizarea producției“, inițiativa privată neautorizată, piața neagră sau specula cu monedă națională sau străină. De exemplu, între 1961 și 1964, aproape trei sute de persoane au fost executate de către KGB deoarece au comis delict economice.

Un alt exemplu de control al KGB și al partidului prin acesta sunt așa-numitele sondaje în cadrul populației. În fiecare lună, agenții și informatorii KGB erau trimiși într-o zonă a URSS pentru a-i întreba pe cetățeni ce credeau despre diferite teme. Informația era transmisă liderilor partidului care o foloseau, aproape întotdeauna, împotriva propriului popor.

„Era paradoxal ca regimul să facă un efort mare cu ajutorul KGB ca să împiedice ca cineva să vorbească și, în același timp, să facă un efort atât de mare să trimită KGB ca să afle despre ce vorbea lumea“, explica Andrei Amalrik, un fost agent KGB internat într-un Gulag siberian în 1970 din cauză că a răspândit zvonuri împotriva Statului. Totuși, nimeni nu a definit mai bine munca KGB ca scriitorul Anatoli Kuznetsov care, după ce a fugit în Marea Britanie în 1969, a declarat: „Toată lumea știe că numărul de persoane executate de către KGB ajunge la multe

milioane. Dar dacă ne oprim să calculăm numărul de persoane terorizate și torturate de către KGB, nu avem altă soluție decât să includem întreaga populația Uniunii Sovietice“.

Această carte încearcă, într-o manieră simplă, în cele aproape cincisute de întrebări, să dea răspunsuri la multe dintre codurile secrete până atunci, care au transformat KGB într-unul din cele mai dure aparate represive ale fostei Uniuni Sovietice dar, de asemenea, într-unul dintre cele mai bune și eficiente servicii de spionaj din întreaga istorie contemporană.

